
DOKUMENTUM

A KISEBBSÉGI KÉRDÉS AZ ÚJ JUGOSZLÁVIÁBAN

V A S A Č U B R I L O V I Č

A *Nedeljni Telegraf* című hetilap majdnem ötvenkét év után hozzájutott Vasa Čubrilović történésznek ahhoz a javaslatához, amely a kisebbségek, németek, magyarok, albánok és románok száműzésére vonatkozott az akkori Jugoszlávia területéről. Čubrilović a *Kisebbségi kérdés az új Jugoszláviában* című referátumát 1944. november 3-án juttatta el a partizán hatóságoknak, és most Goran Ilić fiatal történész bukkant rá Szerbia Levéltárában. Hogy erről a javaslatról tárgyaltak-e az akkori hatóságok, nincs közvetlen bizonyíték, viszont a német Volksdeutscherek sorsának ismeretében következtetni lehet rá, hogy a Második Jugoszlávia hatalmi szervei ismerték Čubrilović referátumát. Másrészt Čubrilović értékelésével ellentétben, 1945-ben a jugoszláviai albánokat elkerülte a németek sorsa . . .

„A háború számos más dolog mellett fölvetette a jugoszláviai kisebbségek kérdését is. 1918 kezdetétől valamennyi kisebbség erőteljesen ellenezte az új állam létrehozatalát, nem a velünk délszlávokkal szembeni számarányuk, hanem a lakóhelyük és a szomszédos államokban élő népekkel való kapcsolatuk miatt. A délszláv területek geopolitikai helyzete a civilizációk, birodalmak és népek között, a kelet, nyugat, észak és dél érintkezésénél századokon át odahatott, hogy ideteleplüljenek vagy megpróbáljanak nagyobb arányban más népek is ideköltözni a délszlávokon kívül. Századokon át tartó elkeseredett küzdelemben sikerült eltávolítanunk az olaszokat az Adriántól, megállítanunk a németeket a Karavankáknál, sikeres harcot folytatnunk a magyarokkal és a németekkel a bácskai, bánáti és szerémségi síkon, és megállítanunk az albán terjeszkedést a Drinától a Morava és a Vardar felé.

A velencei, az osztrák és a török uralom idején azonban ezeknek a népeknek mégis sikerült kisebb-nagyobb etnikai szigetet kialakítaniuk a leggazdagabb tartományainkban. A 18. és a 19. században Ausztria német és magyar tele-

pesekkel népesítette be a Vajdaságot, Horvátországot és Szlavóniát. Az Arsenije Čarnojević vezette 1690. évi szerb népvándorlás után az albánok a szerb falvak rendszeres elnéptelenítésével elárasztották Kosovót és Metohiját, a Šar-hegység lankáitól akkor terjeszkedtek el a Vardar folyó macedóniai részéig. Abban az időben erősödik meg az olasz hatás az adriai városokban is. Amikor 1918-ban létrejött Jugoszlávia, a szomszédos országokkal nemzetiségi alapon határozták meg a határokat. Ekkor nagy területeket veszítettünk, amelyeken már száz éve etnikai fölényben voltunk, viszont saját országunkon belül nagyszámú idegen népet kaptunk, úgynevezett nemzeti kisebbségeket. Főleg németeket, magyarokat, arnautákat (albánokat), románokat, olaszokat.

Az 1918. évi felszabadulás után a legnagyobb jóindulattal viseltettünk a nemzeti kisebbségek iránt, habár némelyek már az 1912 és 1918 közötti háborúban úgy viszonyultak hozzánk, hogy méltán más eljárást érdemelt volna. A vesztes Németországgal, Ausztriával és Magyarországgal kötött békeszerződések ezenfelül egész sor kötelezettséget róttak ránk, hogyan bánjunk a nemzeti kisebbségekkel. Ezeknek a kötelezettségeknek következetesen és teljes mértékben eleget tettünk. A kisebbségeknek minden polgári joguk megvolt, teljes oktatási autonómiát élveztek, és joguk volt a kulturális kapcsolatok ápolásához a nemzetükkel. Ezekkel a kedvezményekkel különösen a jugoszláviai németek éltek. Elemi, középfokú és szakiskoláik voltak, a Kulturbund által szoros kapcsolatban álltak egymással, egész sor gazdasági intézményük volt a szövetségi szervezetektől a bankokig, amelyek a jugoszláviai németek gazdasági előrehaladását szolgálták. A németek politikailag is szervezettek voltak, mert német klub létezett a Népszkupstinában. Ha nem is ennyire sokoldalúan és szilárdan, a vajdasági magyarok is meglehetősen szervezettek voltak. A szerbiai és macedóniai arnauták az iszlám vallási közösség autonómiája által olyan szervezethez jutottak, amely sokoldalúan szolgálta kulturális és nemzeti-politikai céljaikat.

Hogyan használták ki a jugoszláviai kisebbségek a mi nagylelkűségünket és türelmességünket? Nálunk is, akárcsak szerte Európában, bebizonyosodott, hogy semmilyen engedékenység sem téríthet el némely kisebbségeket attól, hogy az államhatárokon át kötődjenek az anyaországukhoz. Sőt, már a háború előtt észlelhető volt a nemzeti kisebbségek szeparatista törekvése valamennyi országban, így nálunk is. Minden kulturális és gazdasági kedvezményük arra szolgált, hogy felhasználják az előnyöket nyújtó ország szétrombolására. A nemzeti-szocialista mozgalom németországi megjelenése után ez a kisebbség élen jár a többihez képest. A Harmadik Birodalom vezetői tudatosan és tervszerűen használták fel a kisebbségeket a számukra ellenséges országok rombolására. Az akkori német teoretikusok odáig mentek, hogy külön elméletet dolgoztak ki a nemzeti hovatartozásról. Eszerint a nemzeti tudat erősebb az illető állam iránti lojalitásnál. Tehát minden német, függetlenül attól, hogy

milyen országban élt, és milyen állampolgár volt, mindenekelőtt német, aki engedelmisséggel tartozik a Reichnak és annak vezetőinek. A polgári engedelmisségnek ezt az elméletét terjesztve, a különböző országokban levő kisebbségeiből számottevő államellenes tényezőt teremtett. A kisebbségeket könyörtelenül fel is használta az illető államok ellen. A háború előtt a Harmadik Német Birodalom ügynökei a mi országunkat is elárasztották, kulturpolitikailag, gazdaságilag és katonailag szervezve az itteni német kisebbséget. A józanabb és belátóbb jugoszláviai németek közül néhányan megpróbálták ellenállni, viszont elsöpörte őket a nacionalista lelkesedés, amivel Hitler különösen a német ifjúságot fertőzte meg. A jugoszláviai németek kisebbségi kedvezményeit ezáltal arra használták fel, hogy még a háború előtt egy jelentős ötödik hadoszlopot alakítsanak ki. Sokáig tartana ennek a részletezése, a következményeket mindannyian tudjuk. Az illetékes tényezők már akkor mindenről pontosan tájékozottak voltak, viszont nem volt erkölcsi merészségük, hogy idejében intézkedjenek. Közülük, sajnos, sokan maguk is az ötödik hadoszlophoz tartoztak, s még többen voltak, akik szándékosan szemet hunytak a németektől való félelmükben.

A németekhez hasonló volt a magyarok magatartása is. Sokkal szervezetlenebbek voltak a németeknél, szegényebbek is és műveltségben elmaradottabbak, viszont közvetlen kapcsolatban voltak a szomszédos Magyarországgal. A háborút megelőző években számos magyar gazdasági vállalat létesült, folyóiratok és újságok jelentek meg, sok vajdasági művelődési szervezet alakult, s ezek nagyméretű anyagi támogatása arról tanúskodik, hogy a felélénkült tevékenység mögött a magyar kormány céleszközei álltak.

Az arnauta szeparatista tevékenység különösen Kosovóban és Metohijában volt erős. Ott mindig is aktív volt a Kosovói Bizottság, amelyet politikailag és anyagilag is bőségesen támogatott a fasiszta Olaszország. A Stojadinovičtyal kötött választási egyezmény után II. Ferhat bégnek sikerült kibővítenie az iszlám vallási közösség autonómiáját a régi Szerbiára és Macedóniára szkopjei székhellyel; az albán szeparatisták erőre kaptak. Két-három év alatt saját irányításukba vették a déli muzulmánok teljes vallási és oktatási vezetését. Politikailag is megszerveződtek, és olyan erőt képeztek, hogy 1939 őszen a belgrádi kormány kénytelen volt ezt az autonómiát megszüntetni.

Amint a háború előtt is megmutatkozott, különösen 1941-ben nemzeti kisebbségeink többé-kevésbé leplezetlenül kimutatták törekvéseiket, hogy kihasználva az első háborús összetűzéseket, kiszakadjanak a mi államközösségünkől, és csatlakozzanak a szomszédos országokhoz. Habár a beavatottak politikai körökben erről eleget tudtak, mégsem sejtette senki, hogy ezeknél a kisebbségeknél ekkora gyűlölet halmozódott fel irántunk. Ez a gyűlölet és a szétrombolásunkra irányuló szándék 1941. április 6-a után jutott teljes mértékben kifejezésre. Már a háború első napján a katonák és a polgárok is érezték, hogy a németek, a magyarok és az arnauták képezik az ötödik had-

osztály fő részét, mert olyan szervezeten léptek fel mindenütt, hogy nyilvánvalóvá vált, azt még a háború előtt szervezeten és hosszú ideig kellett előkészíteni. Hosszan tartana felsorolni a tevékenységüket, csupán a főbb dolgokat említem.

Már a háború első napján a teljes jugoszláviai német kisebbség megfelekezett a polgári lojalitásról és az állam iránti hűségről, s a Reich katonaságának szolgálatára állt be. A Kulturbund egyik napról a másikra a Volksdeutscherek politikai szervezetévé alakult át. A jugoszláviai ideiglenes németországi vállalatok azonnal bekapcsolódtak a német hadiiparba. A német kisebbség kívülről jövő rendeletek sorával különvált a többi néptől, előnyöket élvezve mint uralkodó faj. Minden Volksdeutscher férfi a német katonai parancsnokság rendelkezésére állt. Egy részük azonnal belépett az SS-be és a Gestapóba, s különféle országokban katonai rendőrként szolgált. Mindannyian tudjuk, hogy ezek rosszabbak voltak a birodalmi németeknél is. Ki ne emlékezne a belgrádi hóhérokra, Richterre, Krügerre, Hahnra és más vadállatra, amelyek három éven át gyilkoltak. A Prinz Eugen hadosztály nemcsak a harcokban tűnt ki, hanem a szerbiai, Crna Gora-i, boszniai és hercegovinai falvak gyűjtogatásával, kiirtásával, kegyetlenkedésével. Más Volksdeutscherek, akik nem voltak katonai szolgálatban, gazdasági vállalatokban hivatalnokoskodtak megbízottként, vagy másutt voltak mindenhez értő szakértők, persze ahol jó sok pénzt lehetett szerezni. Bánátból külön közigazgatási terület lett, ahol a Volksdeutscherek voltak a korlátlan urak. Az ottani emberek elmesélhetnék, milyen volt ez a közigazgatás, milyen volt az igazságszolgáltatás. Másodrendű polgárok voltunk, gyakran egyenlők az üldözött zsidókkal, zaklatottak, kifosztottak, és a legkisebb apróságért is tömegesen kivégeztek bennünket. A jugoszláviai Volksdeutscherek ilyen viselkedése általános elkeseredést váltott ki minden jugoszlávnál. Mi egyetérthetünk vagy más véleményen lehetünk az állami politikát illetően, viszont abban valamennyien egyek vagyunk, hogy a Volksdeutscherekkel Jugoszláviában egyszer s mindenkorra rendezni kell a számlát. Erre rászolgáltak azzal, hogy nem voltak lojálisak ahhoz az államhoz, amelyben éltek, hogy kegyetlenkedtek, hitszegők, fosztogatók és könyörtelemek voltak.

Amikor Magyarország 1941 tavaszán átengedte a német katonaságot, hogy bennünket északról megtámadjon, jutalmul megkapta Bácskát. Már az első világháborúban a magyarok arról voltak hírhedtek, hogy kegyetlenkedtek Szerbiában és erőszakoskodtak a vajdasági szerbekkel. Ettől függetlenül, amikor 1918-ban a Vajdaságot Jugoszláviához csatolták, áttértek feletre. Egyetlen magyarnak sem esett bántódása, amikor a szerb katonaság bevonult a Vajdaságba. Amikor viszont a magyar katonaság 1941-ben benyomult a Bácskába, azonnal megkezdte népünk rendszeres irtását. A magyar katonaság már 1941 áprilisában mészárlást végzett Újvidéken, Zomborban és a titeli járásban. A fő uszítók és feljelentők az itteni magyarok voltak. 1941 végén és 1942 elején

a bácskai szerbek öldöklése megismétlődött. Emberek újabb ezreit, gyerekeket is lelőttek, vagy a Duna és a Tisza jege alá löktek. Telepes családok ezreit, akiket nem végeztek ki, magyarországi gyűjtőtáborokba hurcoltak, ahol nagy részük odaveszett. A számítások szerint a Bácska megszállása idején 20–25 000 szerbet öltek meg. Nem kis szerepe volt ebben a bácskai magyar kisebbségnek. A bánáti magyarok kezdetben azt hitték, hogy az is Magyarországhoz fog tartozni, s a németekkel tartottak. Később viszont, amikor látták, hogy ott a Volksdeutscher hatalom erősödött meg, ellene fordultak. Kétségtelen, hogy a bácskai magyar kisebbség sokkal kisebb arányban vétkes a szerbek mészárlásáért, mint a Volksdeutschelek; később tőlük elhatárolta magát a pesti Szalai-kormány* is, minden felelősséget a magyar fasisztákra hárítva, viszont objektíven nézve az akkori eseményekben való részvételük olyan arányú volt, hogy azt nem lehet lemosni.

Amikor 1941 tavaszán a német gépesített hadtestek betörték Kosovóba és Metohijába, az egész arnauta közösség fegyvert ragadott, és melléjük állt. A németek által felfegyverzett arnauták kíméletlenül kiűrtették az ottani szerb falvakat. Házak ezreit gyűjtötták fel, a lakosokat mindenüktől kifosztva üldözték el, s aki akkor Crna Gorában vagy Szerbiában élt, láthatta az észak vagy dél felé özönlő menekülőket, akik csupasz életüket mentették. Az olasz és a német egységek mindenben segítettek az arnautákat, hogy megsemmisítsék az ottani szerb lakosságot. Fegyvert és teljes felszerelést adtak az arnautáknak, amikor pedig a szomszédos területeken, Szerbiában, Crna Gorában, Albániában és Macedóniában megkezdődtek a népfelszabadító mozgalmak és a partizánok felkelései a megszállók ellen, az arnauták voltak a megszállók fő segítői a felkelőkkel szemben. A metohijai és kosovói arnauták a németekkel és az olaszokkal együtt támadták az összes környékbeli területen levő partizánokat. Egységeik a kegyetlenségük és fosztogatásuk miatt rémületet váltottak ki a lakoságnál. Amikor a német erők már visszavonulóban voltak Görögországból és Macedóniából Kosovó és Metohiján át észak felé, még akkor is a legnagyobb támogatást nyújtották a német katonaságnak. Az egész népfelszabadító harc idején a legnagyobb akadályt jelentették, hogy egyesüljön a Crna Gora-i, boszniai és szerbiai népfelszabadító mozgalom az albániai és a macedóniai mozgalommal. A népfelszabadító hadsereg akcióit irányító emberek tudják ezt a legjobban.

Az arnauták dél-szerbiai és macedóniai magatartásáról szólva meg kell említenem a kivételeket is. Külön elismeréssel kell szólni az albániai valódi albánok hősie viselkedéséről. A kezdettől fogva harcoltak hazájuk fasiszta megszállói ellen, elvtársiasan és lojálisan együttműködtek a Crna Gora-i és a macedóniai népfelszabadító mozgalommal, s maguk is elfogadták Tito marsall irányítását. Jugoszlávia népeinek ezt sohasem szabad elfeledniük, s a lehetőségekhez képest viszonzni kell, támogatva a szegény sorsú hegylakókat, hogy

**Félrehallás, a Kállay-kormányról lehet szó (a szerkesztő megjegyzése)*

gazdasági és kulturális előrehaladásukkal mielőbb az európai művelt népek sorába kerüljenek. Az Albániában élők iránti rokonszenvünk azonban nem gátolhatja meg, hogy leszámoljunk a kosovói és metohijai árulókkal.

A fentiekből is látni, hogy a jugoszláviai három legnagyobb kisebbségi csoport saját maga mondott le polgári jogairól az államunkkal szembeni nyílt ellenséges fellépéssel. Emiatt elveszítették azt a jogot, hogy továbbra is polgárainknak nevezzék magukat. El kell őket távolítani az országunkból, mert erre rászolgáltak.

Ha megnézzük a térképeket, látnunk kell, hogy a kisebbségek államunk rendkívül fontos gazdasági és stratégiai helyeit foglalják el. Vajdaság például a Duna mente középső részét és a Dunát uralja, valamint a Közép-Európából a Balkánra vezető út révén, geopolitikailag a Balkán stratégiai kulcsa. Nélküle a fő jugoszláviai államok, Szerbia és Horvátország elveszítenék a Drávához, a Szávához, a Dunához és a Moravához való kötődésüket, és ismét valamilyen új Ausztria vagy Törökország jelentéktelen, periferikus tartományává válnának. Vajdaság az egész Jugoszlávia búzatermő vidéke, s ha ott nem lenne egyetlen szerb vagy horvát sem, harcolni kellene érte, hogy a Szávától és a Dunától délre eső passzív vidékeken élő millióknak élelmet biztosíthassunk. Ha tervet készítünk a jugoszláv államok jövőbeni gazdasági fejlesztésére, az elképzelhetetlen volna Vajdaság nélkül. A Szávától és a Dunától délre eső területek bányakincseikkel, gazdag erdeikkel és nagy vízerőjükkel minden lehetőséget biztosítanak egy korszerű ipar kifejlesztéséhez. Ezt azonban csak abban az esetben lehet elérni, ha a vajdasági termőföldek elegendő élelmiszert biztosítanak az új ipari létesítmények munkásai számára. Ebben a Vajdaságban azonban mi, szerbek és horvátok csak relatív többséget alkotunk, s ezért történetelt meg, hogy a háborúban a magyarok elfoglalják a Bácskát, a németek pedig kisebbségük segítségével a Bánátból egy kisebb Reichot alakítsanak ki.

Hasonló a helyzet a Šar-hegység vidékén, ahol jelenleg túlnyomórészt arnauták élnek. Erről a vidékről a balkáni folyók három tengerbe ömlenek, s ezért Kosovót és Metohiját mindig is a Balkán stratégiai központjának tartották. Másrészt ez a vidék elválasztja Crna Gorát Szerbiától, s mindkettőt Macedóniától. A Demokratikus Föderatív Jugoszlávia ezen részei mindaddig nem lesznek szoros kapcsolatban egymással, amíg nem teremtdíki meg egy közvetlen etnikai határ. Ez a kérdés különösen fontos Macedónia számára. A Vardar folyó felső részét az arnauták, alsó folyását a görögök uralják. Mi, délszlávok csupán a folyó középső részével rendelkezünk. A helyzet igen kedvezőtlen, s felvetődhet, mint amikor a háborúban Olaszország nemcsak Kosovót és Metohiját, hanem Debart, Kičevót, Gostivart és Tetovót is Albániához csatolta. Nem szabad illúziókat táplálnunk az európai viszonyok jövőbeni alakulásával kapcsolatban. A mostani szörnyű háború bajosan lesz az utolsó. Mi továbbra is világok kereszteződésén maradunk, s megint csak

nekünk kellene elviselnünk az első csapást. Ezért az országok sorsát irányító emberek kötelessége, hogy már most mérlegeljének minden lehetőséget, s biztosítsák, hogy ne ismétlődhessenek meg ezek a háborús események. 1918-ban a régi Jugoszlávia vezetői erre nem gondoltak, amikor meghagyták a nemzeti kisebbségeket. Mi több, pártpolitikai okokból támogatták is ezeket a kisebbségeket, s emiatt ebben a háborúban áldozatok tízezreivel fizettünk. Ennek többé nem szabad megisméltódnie. Gazdasági szempontból is fontos számunkra Kosovo és Metohija s a többi termékeny vidék. Ezek körül szegény földek terülnek el, mint például Crna Gora, Sandžak, a Šar-hegység északi része s az attól délre fekvő macedóniai falvak. Az ottaniak joggal követelik, hogy kapják vissza azokat a földeket, ahonnan az arnauták az elmúlt 150 év alatt elűzték őket.

Referátumomban szándékosan összpontosítok a Vajdaságra és Dél-Szerbiára, mert szerintem itt van a kisebbségi kérdés megoldása. Ennek a rendezésekor részünkről nem nyilvánulhat meg semmilyen bosszúvágy a népeink felett általuk elkövetett erőszakos cselekedetek miatt. Csupán józan állami megfontolás vezérelheti ezzel kapcsolatos politikánkat. Ezek közül a kisebbségek közül más tartományokban is találni részeket. Kétségtelen, hogy azok után a szörnyűséges cselekedetek után, amit a hazai németek segítségével a birodalmiak elkövettek, a szlávoknak minden joguk megvan hozzá, hogy követeljék országaik megtisztítását a Volksdeuscherektől. A köztünk és az Ausztria közötti új politikai határnak egyúttal etnikai határnak is kell lennie a szlávok és a németek között. Csupán néhány tízezer németről van szó, s ezt nagyobb komplikációk nélkül végre lehet hajtani. A Horvátországban, Szlavóniában, Boszniában és Hercegovinában élő német és magyar kisebbség, amely kis szigeteket alkot a jugoszláv népek etnikai tengerében, vagy száműzhető, vagy pedig beolvasztható nagyobb ellenállás nélkül. Számunkra az a fő kérdés, hogyan lehet szétzúzni a kisebbségi tömböket a jelentős geopolitikai helyeken. Itt a szövetségi kormány által az egész ország erőinek a segítségére lesz szükség.

Miután ismertettük az okokat, miért szükséges az állam megtisztítása a kisebbségektől, lássuk, van-e lehetőség ennek a tervnek a megvalósítására. Általában nézve, a feltételek ehhez rendkívül kedvezőek. Amikor 1918-ban Európa megformálásakor az volt az álláspont, hogy a kisebbségi kérdést a számukra biztosított kedvezményekkel lehet megoldani, ez a háború egész Európának bebizonyította ennek téves voltát. A német birodalom által kíméletlenül felhasznált német kisebbség esete ahhoz a felismeréshez vezetett, hogy az egyetlen megoldás a kisebbségek kitelepítése. Maga a Harmadik Birodalom is brutális kolonizációs politikát vitt végbe, amikor milliókat hurcolt át Európa egyik részéből a másikra. Mi több, terveket készített egész népek kiköltöztetésére, s tervszerű kolonizációs politikával arra törekedett, hogy megszerezze a hatalmat Délkelet- és Közép-Európában. Ha a németek győztek volna ebben a háborúban, mi, délszlávok, különösen a szerbek, eltűntünk volna a föld

színéről. A kisebbségi kérdés ilyen megoldását elfogadták a németek szövetségesei, az olaszok és a magyarok is. Ezért érthető, hogy a mi szövetségeseink is arra az álláspontra helyezkedtek, hogy a kisebbségi kérdést ebben a háborúban átköltöztetéssel kell megoldani. Elsőként a testvéri Szovjetunió alkalmazta a kisebbségi kérdés megoldásának ilyen módszerét még a háború előtt. Már jóval korábban szétköltöztette a karélokot a finn határ mentén. A távol-keleti tengerparti övezetekből Turkesztánba költöztették a koreaiakat és a kínaiakat. Amikor a Szovjetunió még 1940-ben elfoglalta Besszarábiát, akkor 150 ezer ottani németet költöztetett ki. Abban az évben a németek Zimonymál, a Száva torkolatánál egész barakkvárost építettek fel. Mi, belgrádiak láthattuk akkor, hogyan szállítják el a németeket a birodalomba. A Szovjetunió most a háború idején is lakosságcserét hajtott végre, amikor Ukrajnából és Belorussziából átszállította a lengyeleket az új szovjet–lengyel határon, a Szovjetunióba pedig ukránokat és beloruszokat hozott. Ezekre a példákra hivatkozva nekünk is joggan van kérni szövetségeseinktől, hogy a mi kisebbségi kérdésünket is ugyanilyen módon, kitelepítéssel oldjuk meg.

Kisebbségeink kiköltöztetésének engedélyét kérve szövetségeseinktől, több jogra hivatkozhatunk, mint bármely más európai nép. Egyetlen európai nép sem szenvedett annyit kisebbségeinek a nemzeteitől, mint mi. Egymilliónál több ember, nő és gyermek vesztette életét ebben a rémes háborúban nálunk, méghozzá háromszor annyi ártatlan gyerek, mint ahány fegyveres esett el a harctereken. Amint láttuk, ezekért az öldöklésekért nagy felelősség terheli a kisebbségeinket. Szövetségeseinknek ezt meg kell mondanunk és be kell bizonyítanunk. Mély meggyőződésem, hogy megértésre találunk és eleget tesznek kéréseinknek. Különösen nagy reménységgel vagyok a testvéri Szovjetunió iránt. Az egyetlen nép voltunk, amely felkelt a megszálló németek ellen akkor, amikor 1941 nyarán Hitler a német hordákat Leningrád, Moszkva és Sztálingrád ellen vezette. A népfelszabadító mozgalomban három évig küzdöttünk a leg súlyosabb körülmények között. Ezért joggal remélhetjük, hogy a testvéri Szovjetunió segíteni fog, hogy a kisebbségi kérdést úgy oldjuk meg, mint ahogyan ő tette és teszi. A kisebbségi kérdés kitelepítéssel való megoldását az olyan háborúk idején lehet legkönnyebben végrehajtani, mint amilyen a mostani. Amely népeknek a kárára történik, azok ellenségeink ebben a háborúban. Ők támadtak meg minket, s nem mi őket. Ők garázdálkodtak hazánkban, és tudatosan használták fel a kisebbségeket az ellenünk folytatott harcban. Semmilyen területi követelésünk sincs velük szemben, kivéve Olaszországot Isztriával, Goricával és Gradiškával kapcsolatban. Ezért ennél jogosabban is követelhetjük mint győztesek, hogy fogadják be a hazánkban élő kisebbségeiket.

Ez a háború a tömegmozgalommal már előzőleg kialakított egy lélektani hangulatot a kitelepítésre. A kisebbségek, tudván, mit követtek el, nem fognak sokáig védekezni, ha számúzzuk őket. Általában véve, ha szem előtt tartjuk mindazokat a tényeket, amelyekről itt szó volt, soha eddig nem voltak kedve-

zőbb feltételeink a kisebbségi kérdés megoldására, mint a jelen pillanatban. Mindez a népeink sorsáról döntő emberek határozottságától, széles látókörétől és belátásától függ, hogy helyesen oldódik-e meg ez a kérdés. Mély meggyőződésem, hogy tudatában vannak e probléma jelentőségének, s meg tudják találni a megoldást. Ezért is írom ezeket a sorokat.

A KISEBBSÉGI KÉRDÉS MEGOLDÁSÁNAK MÓDJA AZ ÚJ JUGOSZLÁVIÁBAN

Ha abból indulunk ki, hogy a kisebbségi kérdés egyetlen helyes megoldása a kitelepítés, egész sor megoldásra váró feladat vetődik fel. Vajon minden kisebbséget elköltöztetni, vagy csak némelyeket; melyik tartományokat kell elsősorban megszabadítani a kisebbségi elemektől; milyen módon megszervezni a költöztetést, s ami még fontosabb, hogyan betelepíteni az üresen maradó falvakat és városokat. Erre vonatkozólag teszek néhány javaslatot.

A fontosságot tekintve szerintem a költöztetésnél a következő sorrendet kellene alkalmazni: németek, magyarok, arnauták, olaszok és románok. Már említettük, hogy a háború alatt mit követtek el a német, a magyar és az arnauta kisebbségek. Elvileg valamennyien rászolgáltak, hogy elveszítsék állampolgári jogaikat. Politikai okokból azonban különbséget kell tenni. Azok után a szörnyűségek után, amelyeket a németek nálunk és egész Európában elkövettek, minden jogukat elvesztítették, és emiatt könyörtelenül mindannyiukat el kell üldözni. A magyarok nálunk is és Magyarországon is, a bácskai öldöklés és a németek oroszországi kiszolgálása ellenére, mégis némi körültekintést érdemelnek. Velük szemben nem kellene mindazokat az intézkedéseket fogantatosítani, mint a németekkel szemben. Ugyanez vonatkozik a dél-szerbiai és macedóniai arnautákra is. A kisebbségi kérdés megoldása során viszont mindenáron el kell foglalnunk etnikailag a Bácskát, Kosovót és Metohiját, néhány százezer magyart és arnautát eltávolítva az országból. Az olasz fasiszta rezsim szörnyűségesen viselkedett az Isztriában, Goricában és Gradiškában élő népünkkel. Amikor ezeket a területeket visszakapjuk, arra kell törekednünk, hogy etnikailag ismét biztosítsuk, kiköltöztetve az 1918. december 1-je után odatelepült olaszokat. A legkönnyebben a románokkal mennek majd a dolgok. A mi Bánátunkban néhány tízezer román él, a mi népünkben valamivel kevesebb a romániai Bánátban. A bukaresti kormánnyal kötendő politikai egyezményvel végre lehetne hajtani a lakosságcserét.

A másik fontos kérdés, hogy mely területeket kellene elsősorban megtisztítani a kisebbségektől. Már hangsúlyoztam, hogy nem az legfontosabb, mennyi kisebbségit kell elküldeni, hanem hogy honnan. Azok a kisebbségek, akik családosan vagy kisebb csoportokban szétszórtaan élnek országrészeinkben, nem veszélyesek számunkra. A stratégiaileg és gazdaságilag fontos határ menti tartományokban élő nagyszámú kisebbségi tömbök jelentenek veszélyt. Külö-

nösen veszélyesek, ha a saját szomszédos nemzetekkel határosak. Ebből kiindulva, a Vajdaságot meg kell tisztítani a németektől és a magyaroktól, Dél-Szerbiát és Macedóniát pedig az arnautáktól. Úgyszintén el kell távolítani a németeket Kočevlje, Maribor és a környező határ menti övezetekből. Ezzel a kérdéssel részletesebben is foglalkozunk.

Kezdjük a Vajdasággal. Amikor megnézzük ennek néprajzi térképét, láthatjuk, hogy olyan tarka, mint a legszebb piroti szőnyeg. A figyelmesebb szemlélő azonban felfigyelhet egyes etnikai tömbökre. A legtöbb magyar település például a Bácska északkeleti és középső részén van. Horgostól és Szabadkától Zentán, Topolyán és Kulán át Újvidékig található az ország legnagyobb magyar etnikai tömbje. Az 1941-ben volt mintegy félmilliónyi magyarból majdnem 300 000 él a Bácskában. A többi 200 000 Bánátban, Szerémségben, Horvátországban és Szlavóniában él szétszórta, jelentéktelen kisebbségként. Ha a Bácskából 200 000 magyart eltávolítanánk, megoldanánk a magyar kisebbségi kérdést.

A németkérdés nem ilyen egyszerű. A németek szétszórta élnek az egész országban, viszont ők is főleg a bácskai, bánáti és szerémségi gazdag síkságon élnek. A németek főleg a Bácska délnyugati részét népesítik be. Főleg az apatini, újverbászi, hódási, palánkai és jórészt az újvidéki és zombori járásban találjuk őket. Ha teljes többséget akarunk elérni a Bácskában, akkor ezeket a járásokat meg kell tisztítanunk a németektől. Egyébként is a Bácska jelenti vajdasági helyzetünk kulcsát. A körülbelül félmilliónyi magyarra és németre csak valamivel több mint 300 000 szerb, horvát és szlovák jut. A kisebbségi kérdés megoldásakor ezért erre a területre különösen oda kell figyelni.

A bánáti helyzet sokkal jobb. Ezen a részen a háborúban nem volt akkora irtás, mint a Bácskában. Itt teljes többségben vagyunk, s a kisebbségek közül csak a németek vannak nagyobb számban. A pancsovai, fehértemplomi, verseci, becskerekai és ittabéi járásban tömörülnek, s innen kell őket elküldeni. A Szerémségben a zimonyi, ópazovai, rumai és šidi járásban laknak. A legjobb, legtermékenyebb földeket birtokolják, s ezeket a járásokat is meg kell tőlük tisztítani. Szlovéniában Kočevlje és Maribor környékét kell megszabadítani a németektől. A többi tartományban a lehetőségek szerint fel kell oszlatni és széttelepíteni a német és a magyar településeket, a felsorolt járásokat viszont meg kell tőlük tisztítani. Ha sikerülne a Bácskából, Bánátból és Szerémségből öt-hatszáz ezer németet és magyart eltávolítani, s a helyükre a mi népünket betelepíteni, a Vajdaság egyszer s mindenkorra a miénk lenne.

Az arnautákat illetően Kosovóban és Metohijában is etnikai fölénybe kell kerülnünk, de hogy elkerüljük az esetleges összetűzést a szomszédos albán néppel, ott még átgondoltabban és taktikusabban kell tevékenykednünk, mint a Vajdaságban. Ezért jól meg kell vizsgálni, mely részokról kell elköltöztetni az arnautákat és helyükbe a mi népünket telepíteni, s közben egyetlen arnauta falut, egyetlen házat sem szabad fölöslegesen háborgatni. Ha el akarjuk érni

Crna Gora, Szerbia és Macedónia szorosabb egybekapcsolását, Kosovóban és Metohijában alapjaiban meg kell változtatni az etnikai összetételt. Mindenekelőtt meg kell tisztítani Metohiját mint határövezetet, mert ez lenne a legmegfelelőbb a Crna Gora-i telepések számára. A metohijai arnauták a németek leghűségesebb szolgálói, mint ahogyan a múltban a fasiszta olaszokat támogatták. A Vardar felső folyásánál levő macedón falvakban elkövetett cselekedeteik miatt a macedónoknak minden joguk megvan hozzá, hogy követeljék az arnauták távozását. Egy részletes terv kidolgozásával pontosan meg kell határozni, mely falvakat és járásokat kell az arnautáktól megtisztítani Dél-Szerbiában és Macedóniában, s aszerint kell eljárni.

Elvben az embernek nem lenne semmilyen ellenvetése, ha az összes kisebbséget eltávolíthatnánk az országból. Ezen dolgozni is kell. Amit a Vajdaságra, Szlovéniára, Dél-Szerbiára és Macedóniára vonatkozólag elmondtunk, az a minimum, amit el kell érünk, ha biztosítani akarjuk e területek jövőbeni birtoklását.

Ha elvben egyetértünk, hogy a kisebbségi kérdést nálunk csak kitelepítéssel lehet megoldani a fentebb említett módon, fölvetődik a kérdés, hogyan lehet ezt végrehajtani.

Először is hangsúlyozom, hogy az ilyen háborúk a legalkalmasabbak az ilyen problémáknak a megoldására. Mint a vihar, gyökereket tépnek ki, és szétszórják a népeket. Amihez békeidőben évtizedek vagy századok kellenének, háború idején pár hónap vagy év is elegendő. Nem szabad áltatnunk magunkat; ha meg akarjuk oldani ezt a kérdést, addig tehetjük, amíg a háború tart. Azok, akik 1918 után vezették a régi Jugoszláviát, úgy hitték, hogy kolonizálással széttörhetik a kisebbségi etnikai tömböket. Milliárdokat költöttek önkéntesek és egyéb telepések vajdasági, kosovói és metohijai letelepítésére. A Vajdaságban húsz év alatt néhány százalékkal javult a helyzet a mi számunkra, de ennek ellenére a Bácskában továbbra is megmaradt a német és a magyar többség. Kosovóban és Metohijában 1918 és 1938 között nagyobb volt az arnauták természetes szaporulata, mint amennyit mi elköltöztettünk onnan.

Ezért is sikerült a magyaroknak és az arnautáknak, hogy az elért szerény eredményünket is minden fáradság nélkül megsemmisítsék, elzavarva a telepeseinket a Bácskából, Kosovóból és Metohijából. Hogy ez ne ismétlődhessék meg ismét, a katonaságnak még a háborús tevékenység idején tervszerűen és könyörtelenül meg kell tisztítania a nemzeti kisebbségektől azokat a vidékeket, melyeket a mi népességünkkel szándékozunk betelepíteni. Amennyiben ezt elvben elfogadnák, tiszta szívből, tudásom és tapasztalataim szerint a népfel szabadító hadsereg és a partizánegységek Főparancsnokságának rendelkezésére állnék az erre vonatkozó részletes tervek kidolgozásában. Most csupán megemlítem, hogy feltétlenül meg kell tisztítani a korábban említett vajdasági járásokat a németektől és a magyaroktól, Metohiját és Kosovót pedig az arnautáktól.

A katonaság részéről történő tisztogatáson kívül más eszközökkel is rá kell kényszeríteni a nemzeti kisebbségeket az elköltözésre. Mindenekelőtt a háborús magatartásuk miatt el kell venni tőlük minden kisebbségi jogot. Kíméletlenül hadbírótság elé kell állítani minden olyan kisebbségit, aki bármilyen módon a megszállók szolgálatában volt. Számukra gyűjtőtáborokat kell létesíteni, vagyonukat elkobozni, családjukat szintén táborba küldeni, s az első adandó alkalommal átküldeni őket nemzeti államukba. A magyarok és a németek vonatkozásában ehhez nagy segítséget nyújthat a testvéri szovjet katonaság. A kisebbségek tisztogatásánál külön figyelmet kell fordítani az értelmiségre és a gazdagabb társadalmi rétegekre. Ezek voltak velünk szemben a legrosszabbak, a legodaadóbban szolgálták a megszállókat, s ezért veszélyes őket a helyükön hagyni. A szegényparasztság és a munkásság nemigen rokonszenvezett a német és a magyar fasizmussal, ezért őket nem kell üldözni. Az arnauta bégek és kereskedők korábban is kiszolgáltak minden rezsimet, gyanús üzelmekkel jutottak vagyonhoz, s 1941 után a legnagyobb bűnösök voltak.

A kisebbségek kitelepítésével kapcsolatban van még egy egész sor kérdés. Ezekről később szólunk.

AZ ELHAGYOTT FÖLDEK BETELEPÍTÉSE

Rendkívüli fontosságú az elhagyott falvak és városok általunk való betelepítése. Az állami érdekek megkívánják, hogy a kisebbségtől elhagyott területet mielőbb betelepítsük, s ezáltal a kisebbségeket is és egész Európát kész tények elé állítsuk. Az állam gazdasági érdekei megkövetelik, hogy az etnikai változások minél kevesebb kárral járjanak a gazdasági élet szempontjából. Ezért az elhagyott földek nem maradhatnak parlagon, a gyáraknak folytatniuk kell a munkát, az iparosműhelyeknek nem szabad bezárniuk. Mindezt nem könnyű megvalósítani. Minden törekvés és szervezés ellenére sem lehet elkerülni, hogy ne keletkezzenek ideiglenes gazdasági károk a nemzeti kisebbségek kitelepítése miatt. Mindent meg kell tennünk, hogy ezek minél kisebbek legyenek. A kisebbségek a leggazdagabb mezőgazdasági területeken élnek, különösen a németek kezében van az ipari növények termesztése. Gondoskodni kell a kitelepítettek gyors helyettesítéséről. Ugyanez a helyzet az iparral is. A vajdasági ipar több mint 80 százaléka a németek kezében van! A vajdasági malmok, sörgyárak és szövőgyárak a németek, a cukorgyárak a magyarok tulajdonában vannak. Mindezt szem előtt kell tartanunk, s megszervezni, hogy a németek és a magyarok elmenetele után se torpanjon meg a gazdasági élet.

Hogy a kisebbségek által elhagyott földeket minél előbb megműveljék, azonnal be kell telepíteni a mi népünk tagjait. 1918 után a kolonizálást önkéntesekkel és hazai telepesekkel akarták megoldani. Öthektárnyi földbirtokot, némi szerszámot, s néhol házakat kaptak. A földterület túl kicsi volt, a felszerelés rossz, nem volt jószáguk, s emiatt ezek a telepeink csak lassan

fejlődtek. Annál is inkább, mert a Crna Gora-i, hercegovinai, krajainai és likai hegylakókat a vajdasági mocsaras területekre hozták, ahol nehezen szokták meg a klímát, a földművelés új módszereit, s ezért közülük sokan elkezdték eladogatni a földjeiket, úgyhogy 1941 előtt az államnak kellett közbeavatkoznia, nehogy újra a nemzeti kisebbségek tulajdonába kerüljenek ezek a birtokok. Most sokkal alaposabban, nagyobb komolysággal és tudományos módszerekkel kell hozzálátni a kolonizációhoz.

A kolonizálás során a népfelszabadító mozgalomnak ugyanolyan feladatai lesznek, mint a régi Jugoszlávia kormányának 1918 után. A mozgalom legjobb harcosai a Szávától és a Dunától délre eső passzív vidékekről, valamint a folyóktól északra levő szegénységből regrutálódtak. A boszniai, hercegovinai, Crna Gora-i, dalmáciai, likai, banijai, horvátországi és szerbiai fölperzselt falvak ezreinek parasztsága a vezetőktől kártérítést kér majd az átélt szenvedésekért és az elpusztított vagyonukért. És nekik is kell majd valamit juttatni. Az elhagyott német, magyar és arnauta falvakba való betelepítésük lesz a legmegfelelőbb jutalom. Ezúttal azonban nem szabad megismételni az 1918-ban elkövetett hibákat. A kisebbségek elhagyott földjeit és vagyonát elvben elsősorban a partizán harcosoknak és a népfelszabadító mozgalom tagjainak kell juttatni. Viszont abból kell kiindulni, hogy földet csak az kapjon, aki hajlandó saját maga meg is művelni. A földdel nem szabad nyereszkedni. Ezért nem adható jutalomként még a legkiválóbb harcosnak sem, bármilyen érdemei is vannak egyébként, ha azt nem műveli meg. Ebben a Jugoszláviában nem lehetnek sem kis-, sem nagybirtokosok.

A Vajdaság, Kosovo és Metohija betelepítésekor egy helyes állásponttól kell kiindulni: a jugoszláviai agrárproletariátus kérdését nem lehet úgy megoldani, hogy egy részükből kisbirtokost csinálunk. Ezt csak úgy lehet megoldani, ha felgyorsítjuk az iparosítást. A vajdasági síkság ezért nem szolgálhat arra, hogy néhány százezer éhező Crna Gora-i, hercegovinai és krajainai kapjon itt elhelyezést, hanem mezőgazdasági alapul kell szolgálnia az egész ország élelmezésére, az iparosítás megsegítésére. Ebből kiindulva, a vajdasági élelmiszertöbbletet a többi országrész táplálására két módon biztosíthatjuk: a kolonizálással öt hektárnál nagyobb falusi birtokokat kell létrehozunk, amelyek terményfölöslegük nagyobb részét eladhatják, a másik mód pedig, hogy az állam megtartja az elhagyott kisebbségi földek nagyobb részét és saját szervezésben műveli meg. A két módszer kombinálása lenne talán a legjobb. Ennek a kérdésnek a jelentőségét nem hangsúlyozhatom eléggé a szövegem terjedelme miatt.

Az ipar és a kisipar kérdése ugyanolyan fontos, mint a mezőgazdaságé, csak ezt sokkal könnyebben meg lehet majd oldani. A vajdasági élelmiszeripart államosítani kell. Ugyanezt kell tenni minden ellenséges érdekeltségű vállalattal is. Az iparosokkal nem megy majd ilyen könnyen, de ezen a téren is

sokat lehet tenni, segítséget nyújtva a hazai iparosoknak és segédeknek, hogy megkapják az elhagyott műhelyeket.

A nemzeti kisebbségek elhagyott földjeinek kolonizálásánál rendkívül fontos, hogy a nemzetközi jogi előírások és szokások szerint menjen végbe. Évéggett mielőbb kérni kell a szövetségesek jóváhagyását, s már most arra törekedni, hogy megkapjuk az ellenséges kisebbségek vagyonának konfiskálási jogát. A háborús bűnöket kivizsgáló állami bizottságnak rendelkezésre kellene bocsátania azt az anyagot, amellyel a világ közvéleményének és a szövetségeseknek bebizonyíthatjuk, mi mindent követtek el nálunk a nemzeti kisebbségek ebben a háborúban. Ezt már korábban kellett volna javasolnon, de kimaradt, s ezért itt vetem fel.

A TEVÉKENYSÉG MEGSZERVEZÉSE

Már hangsúlyoztuk, milyen jelentős a kisebbségektől való megtisztítás még a háborús hadműveletek során. Ezért ebben a hadsereg szerepe a legjelentősebb. Fegyveres erőt alkalmazva is el kell távolítania az országból a kisebbségeket. Elsőrendű fontosságú, hogy a magyarok lakta területeken levő katonai parancsnokaink pontos utasítást kapjanak, mit és hogyan kell cselekedniük. A legjobb az lenne, ha a népfelszabadító hadsereg és partizánegységek Főparancsnoksága mellett külön ügyosztály létesülne azzal a feladattal, hogy még a háború folyamán gondot viseljen a kisebbségektől való megtisztításról. Ehhez az ügyosztályhoz szakemberek kisebb csoportja tartozna, akik ismerik az egyes területeink kisebbségi problémáit. Ezek a Főparancsnokságnak megfelelő szakértői anyagot adnának, s részletesen kidolgoznák a javaslatokat, hogyan kell eljárni a különféle kisebbségekkel még a háború alatt. Amíg nem alakul ki a polgári hatalom, a katonaságnak kellene a kisebbségek elüldözésén kívül őriznie az elhagyott épületeket és berendezéseket. Talán az őszi betakarításról is gondot kellene viselnie. Mindezt csak akkor lehet megvalósítani, ha egy erről gondoskodó apparátus létesül. Ennek a katonaságnál kell maradnia akkor is, amikor az egész kérdéskör valamelyik minisztérium vagy titkárság illetékességébe kerül át.

Milliónyi nemzeti kisebbségnek a hazánkból való kitelepítése, illetve az elhagyott falvak és városok néhány százezernyi polgárunkkal való betelepítése külön intézmény létrehozását teszi szükségessé, amely irányítaná mindezt az összetett munkát. Ezt az intézményt, minisztériumot vagy titkárságot minél előbb meg kell alakítani. 1918 után létezett nálunk egy földreformügyi minisztérium. Annak az volt a feladata, hogy a földreform által kielégítse a parasztjaink egy részének a földéhségét. Alapjában véve annak a minisztériumnak a szervezete nem volt rossz, s ha nem teljesíthette kellőképpen a feladatát, annak a bürokrácia és az akkori politikai pártvezetők tehetetlensége volt az oka. 1918-tól kezdve alkalmam volt figyelemmel kísérni azoknak a

minisztériumi hivatalnokoknak a munkáját. Igen gyorsan korrumpálódtak, elbürokratizálódtak, s a minisztérium éveken át nem a kolonisták, hanem a hivatalnokai miatt létezett. A régi Jugoszlávia egymilliárd dinárt fordított az agrárreformra, viszont a hozzáértők számításai szerint ebből csupán kétszázmilliót kaptak a kolonisták, nyolcszázmilliónyit pedig elnyeltek a hivatalnoki fizetések. Egy új kolonizálási minisztérium megszervezésekor ezt mindenképpen el kell kerülni. Ezzel a munkával tehát nem szabad a régi minisztériumi hivatalnokokat megbízni. Olyan embereket kell keresni és alkalmazni, akik átérzik e kérdés jelentőségét, s készek minden erejüket és idejüket erre a nagy munkára fordítani. Ennek az egyébként ideiglenes minisztériumnak a megalkotásakor külön rendelettel lehetővé kell tenni a magán- és közvállalatok hivatalnokainak az alkalmazását. Jó fizetést kell nekik adni, biztosítani az előrehaladás lehetőségét, de ugyanakkor kíméletlenül leszámolni mindegyikkel, amelyik korrumpálódik. Korrupció pedig az ilyen munkáknál, ahol idegen vagyonok millióival rendelkeznek, mindig volt és lesz is.

E minisztérium megszervezésének részletezése hosszan tartana. Most csak megemlítem, hogy a hivatalnokok szigorú kiválasztása mellett erősíteni kell a népfelszabadító bizottságok által végzett felügyeletet. Ezeknek a bizottságoknak nagy szerepük lehet abban, hogyan telepítsék ki a kisebbségeket, s hogyan jöjjenek az új kolonisták. A szövetségi kormánynak különben is át kell engednie az erre vonatkozó munka nagy részét az egyes tartományok népfelszabadító bizottságainak. Csupán előre meg kell határozni, korlátozni az intézmények hatáskörét. Az illetékességgel kapcsolatos összetűzés fékezheti a tevékenység helyes végzését. A jelen pillanatban a katonaság mellett a terepen a népfelszabadító bizottságok képezik a legfontosabb tényezőt. Az a hatalmas elkeseredés, ami a háború alatt népeinkben felgyülemlett a nemzeti kisebbségekkel szemben az általuk elkövetett bűntettek miatt, valamennyi tartományunkban megnyilvánul. Tömegeinknek a kisebbségekkel szembeni gyűlöletét és leszámolási hajlamát konstruktívan kell kihasználni. Nem fajulhat anarchiává és fosztogatássá, hanem a már említett állami célokat kell szolgálnia. Ezért minél előbb pontos utasításokat kell küldeni az ország minden népfelszabadító bizottságának, mit és hogyan kell tevékenykedniük. Ezeknek a bizottságoknak kell megszervezniük a kisebbségek elüldözését, de ugyanakkor törődniük kell az elhagyott birtokok megőrzéséről, a földek megműveléséről, a műhelyek és gyárak megőrzéséről. Talán jó lenne a falusi bizottságoktól az országosokig külön testületeket alakítani erre a feladatra. Kezdetől fogva rá kell szoktatnunk az embereket, kinek mihez van joga, viszont ki miért felelős. Ez a kérdés annyira fontos, hogy talán rendkívül hasznos lenne, ha Tito marsall mint a népfelszabadító hadsereg főparancsnoka a katonaság mellett a népfelszabadító bizottságoknak is külön utasítást adna erre vonatkozólag. A kérdés megoldása igen sürgős, egy külön minisztérium megalakítása és megszervezése viszont sok időt vesz igénybe.

Ugyanolyan hasznosak lehetnek a népfelszabadító bizottságok a kolonistáknak az elhagyott falvakba telepítésénél, mint a falvaknak a kisebbségektől való megtisztításánál. Már hangsúlyoztam, hogy az 1918 és 1941 közötti kolonizáció sikertelenségének egyik fő oka az volt, hogy olyanok kaptak földet, akik azt saját maguk nem voltak hajlandók megművelni. Ezáltal ezt a hibát el kell kerülni. Módot kell találnunk arra, hogy a kolonizációhoz földműveseket, gazdákat hozzunk. Ezek igen nehezen mozdulnak ki, de ha egyszer új helyre költöznek, gyorsan meggyökereznek. A népfelszabadító bizottságok feladata lenne, hogy ilyen kolonistákat toborozzanak az áttelepülésre. Ugyanígy törődniük kellene azzal is, hogyan pótolják az iparosokat és a szakmunkásokat a vajdasági németek kitelepítése után. Ehhez nagy segítséget nyújthatnának a különféle szakmai egyesületek, kamarák, szövetkezetek és szakszervezetek. Általuk különösen könnyebbé válna a városi lakosság átköltöztetése.

A nemzeti kisebbségek kitelepítésének és az új kolonizációnak a szervezési kérdéseit csak nagy vonalakban írtam le. Számos dologról el kell még gondolkodni, de túlságosan belebocsátkoznánk a részletekbe. Hagyjuk ezt az egész problémakör részletesebb tanulmányozására. Néhány szót szólok azonban a már most felvetődő közvetlen feladatokról. Amíg mi arról vitázunk, ki kell-e telepíteni a kisebbségeket vagy sem, s hogyan, milyen módon benépesíteni az elhagyott földeket, a háború vihara még területeink felett dühöng. Minden hadműveleti területről olyan jelentések érkeznek, hogy néptömegeink környörtelenül leszámolnak mindazokkal a nemzeti kisebbségekkel, amelyek ebben a háborúban ellenünk voltak. Ezt a népindulatot mielőbb szabályozni kell. A legfontosabb, amit azonnal meg kellene tenni: 1) utasítani a katonaságot és a népfelszabadító bizottságokat, mit tegyenek; 2) a testvéri szovjet hadseregnél lépéseket tenni, hogy segítsen a németek és a magyarok kitelepítésében; 3) minden intézkedést megtenni, hogy az elhagyott földeket még az ősszel megműveljék, a gyárakat és műhelyeket pedig megőrizzék; 4) azonnal megkezdeni az elhagyott falvak és városok általunk való betelepítését, s halálbüntetés terhe alatt megtiltani mindenféle fosztogatást s az ellenséges népek vagyonának a széthúzását.

Ezek volnának az első intézkedések, amelyeket azonnal meg kellene hozni. Elfelejtettem megemlíteni, hogy rendkívül fontos azokat a városi és falusi ingatlanokat, amelyeket a kolonistáknak adunk, azonnal rájuk is íratni. A régi földreform idején a hivatalnokok és politikai kortések valódi üzletelést folytattak a szegény telepésekkel, hol nekik adva, hol elvéve tőlük a földet. Ezt most el kell kerülni. A parasztoknak adandó földeket azonnal rájuk is kell írni, s ugyanígy kell tenni a házakkal és műhelyekkel is. Más kérdés, hogy ebben az esetben a parasztoknak el kell-e kötelezniük magukat, be kell-e lépniük a szövetkezetbe a földek közös művelése végett. Szerintem az lenne a legjobb, ha korszerű mezőgazdasági gépekkel jobban dolgozhatnának a földeken. Erről is többet kell beszélünk, mert igen jelentős kérdéstről van

szó. Csupán megemlítem, hogy a föld közös megművelését nálunk igen könnyen be lehetne vezetni, éppen azokon a vidékeken, ahol a kolonizációt végrehajtanánk.

Záradék

A kisebbségi kérdéstről szóló referátumom talán hosszúra sikeredett. Államunk szempontjából viszont ennek a kérdésnek olyan nagy jelentősége van, hogy attól félek, nem hagytam-e ki valamit. Meglehet, soha többé nem nyílik ilyen lehetőségünk, hogy etnikailag tiszta államot teremtsünk magunknak. Államunk minden nagyobb jelenlegi problémája, legyen az nemzeti-politikai, szociális vagy gazdasági, többé-kevésbé várhat egy későbbi megoldásra. A kisebbségi kérdést azonban ha nem oldjuk meg most, soha többé nem fogjuk megoldani. Bízom benne, hogy a népfelszabadító mozgalmat vezető emberek ugyanúgy tudják értékelni ennek a kérdésnek a jelentőségét, akárcsak én, és ugyanolyan energiával és önfeláldozással fognak hozzá a megoldásához, mint amilyennel 1941-ben megkezdték a súlyos harcot a felszabadulásért és az új Demokratikus Föderatív Jugoszlávia megteremtéséért. Ha ez a referátum valamennyire is hozzájárult ehhez a célhoz, megvalósította a feladatát.

Belgrád, 1944. november 3-án"

KARTAG Nándor
fordítása

Vasa ČUBRILović
egyetemi tanár

MEGJEGYZÉS

Vasa Čubrilović (1897–1990) az Ifjú Bosznia (Mlada Bosna) nevű szerb nacionalista diákcsoport tagja, tehát azokhoz tartozott, akiknek a legismertebbje a Ferenc Ferdinándot és feleségét Sarajevóban lelövő Gavrilo Princip volt. Vasa Čubrilovićot börtönbüntetés várta, akárcsak a merényletet végrehajtó barátját is, lévén mind a ketten 1914. június 28-án kiskorúak még. Čubrilović jeles történész lett, az ún. „keleti kérdés” szakértője, hiszen legjelentősebb művét éppen a Bosznia történetéből vett témából írta *Az 1875–1878-as bosznia-hercegovinai felkelés* címen. Politikai kényszerképzete volt az albánkérdés és megoldásának lehetőségét keresni. 1937–1940-ben referátumban tárta fel e kérdést. Most vált ismertté, hogy a háború éveiben is a kisebbségi kérdés foglalkoztatta, hiszen a fürge újságírói toll szerint már akkor a kisebbségekkel való leszámolást fontolgatta. Erre, úgy hitte, a II. világháború végén sort is lehetne keríteni. Nem volt rest, mert 1944. november 3-án már dátumozta is *A kisebbségi kérdés az új Jugoszláviában* című előterjesztését. A jugoszláviai németek kilakoltatása mintha azt jelezné, hogy a legmagasabb

---

jugoszláv kormánykörökben figyelmesen olvasták Čubrilović szövegét, de már nem hallgatták meg, mert az általa emlegetett albánoknak (arnauták), magyaroknak, románoknak nem ez a sors jutott. A Szerbia Levéltárában most előkerült szöveget Goran Ilić ismerte fel és tette közzé a *Nedeljni Telegraf* című belgrádi hetilapban. A közreadó szerint Čubrilović ismerte a győztes szövetséges hatalmaknak azt a nézetét, amely szerint a szeparatiztikus törekvéseket képviselő kisebbségeket jogos a győztes államok területéről kiűzni.

Vasa Čubrilović referátumának dokumentáris értékét aligha lehet kétségbe vonni.

BORI Imre